

DIN TERMINOLOGIA PĂSTORITULUI (III)

Dumitru LOȘONȚI

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu” al Academiei Române,
Cluj-Napoca (România)

Abstract

The study continues the author's previous investigations into the origins of terms shaping pastoral terminology in the Romanian language. Focusing on lexical items specific to shepherding and livestock management, this article explores their etymology, dialectal variation, and representation in lexicographic works. Special attention is given to the cultural and geographic contexts in which these terms were and are still used, offering insight into the socio-linguistic evolution of pastoral vocabulary over time.

Keywords: *pastoral terminology, linguistic atlases, dictionaries, regionalism, etymology*

Résumé

Cette étude prolonge les recherches précédentes de l'auteur sur les origines des termes formant la terminologie pastorale en langue roumaine. S'attachant aux éléments lexicaux spécifiques au pastoralisme et à la gestion du bétail, cet article examine leur étymologie, leurs variations dialectales et leur représentation dans les ouvrages lexicographiques. Une attention particulière est accordée aux contextes culturels et géographiques dans lesquels ces termes étaient et sont encore utilisés, offrant un éclairage sur l'évolution sociolinguistique du vocabulaire pastoral au fil du temps.

Mots-clés: *terminologie pastorale, atlas linguistiques, dictionnaires, régionalisme, étymologie*

BĂLĂȘĂCĂ a fost comunicat din Nepos BN ca nume dat caprelor de culoarea albă CHEST V 76/50 [fost 116].

Nu e cunoscut de dicționare.

Provine, prin asimilarea *ă-o* > *ă-ă*, din **băloșăcă*, un derivat de la *băloșă*, cu suf. *-acă* (cf. *crudac* < *crud*, *iutac* < *iute*, *molac* < *moale*, *scurtac* < *scurt* etc.: Pascu *Suf.* 191) sau cu suf. *-eac* și reducerea diftongului *Ėa* la *a* după *ș* dur (cf. *Negreaca*, *Sureaca*).

BĂTĂRAU, BĂȚĂRĂU. Pentru „grup mai mic de oi”, corespondentul din Beclean BV a comunicat răspunsul: „*clățău* [scris: *clățau*], *bățărău* [scris: *bățărau*] și *botei*” (vezi CHEST. V 18/9 [fost 96]).

Din această atestare găsim în MDA forma greșită *bătărău* (pl. *bătărăie*), neexplicată din punct de vedere etimologic. Forma de pl. este opera redactorilor. Corespondentul a comunicat pl. *bățărauă*: „Turma e mai mare și e formată din *clățauă* [scris: *clătauă*], *bățărauă* [scris: *bățarauă*] și boteiuri” (CHEST. V 19/9 [fost 96]).

Cu același sens, *bățărău* (pl. *bățărăuă*) a fost notat în Vaideeni VL și Lăpușata VL (vezi NALR–Olt. IV h. 758/907, 917).

BONDOĂȘĂ. Printre numele date oilor după mărime, alături de *poșindoacă de oaie*, *oaie pitică*, e dat și *bondoașă* [scris *bondoașe*] (Bucium BV: CHEST. V 76/13 [fost 107]).

Cuvântul nu e cunoscut de dicționare.

A rezultat din *bondoc*, *-oacă* (< tc. *bunduk*), prin substituirea segmentului fonetic *-oc*, *-oacă*, interpretat cu sufix, cu *-oș*, *-oașă*.

BOTOȘĂR „păstorul care păzește oile bătrâne” (Bucium BV: CHEST. V 25/13 [fost 107]) nu figurează în dicționare.

E un derivat, cu suf. *-ar*, de la *botoășă* (pl. *botoășe*) „oaie bătrână”, cuvânt viu în localitate (vezi *ibid.* 20/13 [fost 107]).

BRÂNZĂRIȚĂ (pl. *brânzărițe*) „vânzătoare de brânză” (Mintiu BN: CHEST. V 105/47 [fost 87]) nu figurează în dicționare.

Este un derivat, cu suf. *-ăriță*, de la *brânzar* „vânzător de brânză”.

BÚGLOȘĂ, nume de oaie „cu moț în cap” (Cehal SM: NALR–Criș. 2302/177) provine din adj. *búgloș*, *-ă* „cu moț”, un derivat, cu suf. neaccentuat *-oș*, de la *búglă* „moț” (Beclean BN: ALR II SN III h. 688/260), sens neatestat de dicționare.

Alte derivate de la acest cuvânt sunt *búglișă* și *búclișă* < *búgleș*, *-ă* „(despre găini) moțată” (vezi Loșonți CIE 37).

BUTÁC (pl. *butáci*) „butuc” a fost comunicat din Telechi-Recea, vechea denumire (până la 1 ian. 1965) a satului Recea Nouă, sat desființat, unificat cu satul Recea BV („Ciobanii care mulg stau [...] ori pe butaci de lemne, [...] ori au făcute niște scaune din butaci”: CHEST. V 54/29 [fost 97]) și din Pojorta BV („Deasupra cașului se pune un *butac*, care este apăsător de un băț care are un cap băgat în perete, iar pe celălalt cap se apasă baciul și astfel cașul se stoarce” (*ibid.* 61/59 [fost 104]). Cf. *butuc*.

CĂBŪLĂ „obiect pe care stau ciobanii când mulg oile” (Săliște de Vașcău BH: CHEST. V 54/100 [fost 103]) nu se găsește în dicționare.

CĂNUROĂȘĂ „(despre lână) care-i numai canură” (Mara MM: ALRR–Mar. IV pș. LXXXI 2374/221) nu e cunoscut de dicționare.

E un derivat, cu suf. -os, -oasă, de la *canură* (*canuri*) „fire scurte de lână rămase în dinții pieptenului după dărăcit, folosite (ca băătură) pentru țesături mai groase” (DEX).

CĂPRĂRIȘTE „adăpost pentru oi făcut din nuiele și acoperit cu stuf sau cu paie” (Negrești-Oaș SM: NALR–Criș. 2322/219) nu figurează în dicționare.

S-a format din *căprărie* 1. „staul de capre”; 2. „strungă în care se odihnesc caprele”, prin substituirea lui -ie cu -iște.

În mod similar s-au mai format *bouriște* (*boriște*) „loc unde stau vitele vara, afară, pe câmp”, derivat hazardat în MDA de la *bour* + -iște”, și *stăvăriște* 1. „(Trans. și Mar.) *herghelie*; p. ext. „loc unde stau noaptea vitele”, explicat greșit în DLR și MDA de la *stăvar*, cu suf. -iște.

CĂPROĂSĂ „(despre oaie) cu coarnele lungi” (Porumbacu de Sus SB: CHEST. V 68/60 [fost 103]) e un sens necunoscut de dicționare.

CÂLCIOĂLĂ „căpușă” e dat în MDA din CHEST. V 168/86, cu etimologia necunoscută. După numerotarea nouă, indicația bibliografică este CHEST. V 168/58 [fost 86]. Răspunsul corect, comunicat din Poienari GJ, este *câlcioabe*, pl. lui *câlcioabă*, o variantă a lui *cârcioabă* (idem), pe care DA îl cunoaște din Leon Med. 84 și-l consideră suspect. Pentru etimologie, îl compară cu *cârcel* și *cârciog* „apucătură, șiretlic judecătoresc, subterfugiu, chichiță, chițibuș, bucluc etc.” (< rus. *krjučok*, rut. *kručok* „cârlig; subterfugiu, chițibuș avocățesc”. MDA, care cunoaște și varianta *cârceabă*, îl compară doar cu *cârcioc*.

În DELR figurează doar varianta *cârceabă* (Olt.) „păduche de oaie mai mic decât căpușa”. După mențiunea „etimologia nesigură”, este comparat cu *cercel*, *cârcean* „păduche mare la oi”.

Cârcioabă, *cârceabă* „căpușă” se întâlnește în sudul Banatului (vezi NALR–Banat II h. 297), estul Olteniei (vezi NALR–Olt. III h. 411, *ibid.* IV h. 797) și izolat, în sud-vestul Transilvaniei (vezi ALRR–Trans. III h. 391/433), fapt care exclude raportarea la *cârciog*.

Forma *cârcabă*, dată de unele dicționare, nu este confirmată de atlase și, după toate probabilitățile, este o greșală în loc de *cârcioabă*, care cunoaște și varianta *cârceabă*.

După părerea noastră, este un derivat cu suf. -ob, -oabă (< -og, -oagă) de la *cârci* (idem) (vezi NALR–Olt. III h. 411, *ibid.* IV h. 797).

Pentru formație, cf. *gârloabă/hârloabă*, un derivat de la *gârlă*, cu suf. -oabă (Loșonți TRFR 157–158), *gâzoabă*, un derivat de la *gâză*, cu suf. -oabă (= -oagă).

CÂRTÉI, CÂRTEIĂȘ. În CPE 89 l-am explicat pe *cârteiaș* „grup de 10–25 de oi strânse la un loc, botei” (Săpânța MM: ALRR–Mar. IV h. 912/227) din **cârdeiaș* (< *cârdei* + suf. -aș), prin contaminare cu *botei*, notat de la același informator, sau cu *boteiaș*, înregistrat în 12 din cele 20 de localități anchetate pentru ALRR–Mar.

Ne-a scăpat atunci din vedere existența lui *cârtei*, atestat tot în Săpânța (CHEST. V 18/72 [fost. 27]), de la care s-a format, cu suf. *-aș*, *cârteiaș*, *cârtei* fiind varianta lui *cârdei* rezultată prin contaminare cu *botei*.

CHILĂR „cântar” (Paroșeni HD: CHEST. V 133/55 [fost 125]) nu figurează în dicționare.

E un derivat, cu suf. *-ar*, de la *chil* (pl. *chile*).

CIOPĂT „grup mic de oi” figurează în MDA cu indicația bibliografică incompletă: CHEST. V 18.

După mențiunea „etimologia nesigură”, este comparat cu *ciopată* 1. „bucată de carne tăiată (sau ruptă) din corpul unui om (sau animal)”; 2. „jumătate de nucă sau măr”, un împrumut din magh. *csapat* „ceată, grupă, grămadă”.

Ciopăt e o greșală de fișare sau, mai degrabă, de redactare ori culegere în loc de *ciopot*, cuvânt cu care s-a răspuns din Arieșeni BH (vezi CHEST. V 18/1 [fost 45]) și din Nimăiești BH (vezi *ibid.* 18/51 [fost 44]).

Accentul, inexistent în sursă, este opera redactorilor și nu știm dacă, de data asta, au nimerit bine locul lui.

Pentru această noțiune („grup mic de oi, botei”), în NALR–Criș. s-a notat *ciopót* (pl. *ciopoáte*), în Vârciorog BH (2304/162), *cioápot* (pl. *cioápote*), în Ciuhoi BH (2304/162) și *ciópot de oi*, în Cizer SJ (2304/167).

Etimonul este, într-adevăr, magh. *csapat*.

CIUMĂRNÎȚĂ. Între bolile pe care le au oile s-a comunicat, din Vadu Izei MM, *ciumarniță*, cu precizarea că oaia bolnavă de ciumarniță îi „ciumurluită, o mâncat oarice rău ori pè [= pea < prea] mult”. Pentru vindecare, „se freacă la urechi, grumaz și picioare. Apoi se sângerează” (CHEST. V 167/92 [fost 109]).

Nu e cunoscut de dicționare.

E un cuvânt dificil de explicat, pentru că un sufix *-arniță* nu știm să existe.

S-a putut forma de la *ciumă* (< lat. *cyma* „umflătură”), cu suf. *-ariță* (cf. *fălcariță* „boală care constă, între altele, în faptul că bolnavul își încleștează fălcile”, „tetanos” < *falcă*: Pascu *Suf.* 263), cu *n* din derivatele cu suf. *-orniță*, sau de la *ciumare* ‘infestare cu ciumă’, cu suf. *-niță*.

CÓRBOȘĂ, nume de oaie cu lâna neagră (Boiu Mare MM: ALR II 5328/272, Ghirbom AB: ALRR–Trans. 2302/395) nu se găsește în dicționare.

Este derivat, cu suf. *-oș*, de la *corb*.

Și *Corbúșă* (idem) (Negrești-Oaș SM: ALR II 5328/346), un derivat, cu suf. *-uș*, *-ușă*, de la *corb*, lipsește din dicționare.

Din contaminarea acestor două forme a rezultat *Córbușă* (idem) (Coropcenii IȘ: *ibid.* 5328/514).

În cazul lui *Corbușă* (Cristelec SJ: CHEST. V 76/25 [fost 53] și Blăgești BC: *ibid.* 67/10 [fost 118]) nu putem preciza accentul.

CRĂCĂR „parul cu crăci pe care se anină vasele de la stână după ce s-au spălat” (Mintiu BN: CHEST. V 58/47 [fost 87]) lipsește din dicționare.

E un derivat de la *crac*, *cracă*, cu suf. -ar.

DUCĂȘĂ. Adjectivul *ducășă* „(despre oaie) care totdeauna umblă pe marginea turmei, aripărită” (Vermeș CS: ALRR–Banat V h. 893/77) nu figurează în DLR.

Este un derivat, cu suf. -aș, de la *a se duce* (cf. *apropiaș*, *zăcaș* etc.: FCLR IV/1, p. 335) sau a rezultat prin contaminarea sinonimelor *ducăce* și *mărginașă*, atestate în puncte vecine (vezi harta citată).

HÂRLĂ, HÂRLOĂGĂ, HÂRLUI, HURLUI. *Hârloágă* 1. „cal slăbănog”; 2. „oaie bătrână” se găsește în MDA cu variantele *hârlábă*, *hârlóbă* și etimologia necunoscută, deși DA l-a derivat corect de la *hârlă* „scroafă rău hrănită”.

Nu este exclus ca sensul de „oaie bătrână” să fie din Criștioru de Sus BH (*hârlobe* [pl.]: CHEST. V 72/26 [fost 43]).

Cum în graiul localității și în zonă diftongul ÷a se pronunță o (vezi Teaha CN 54), este posibil ca *hârlobe* să fie o formă literalizată de corespondent pentru *hârlōbe* = *hârloábe*.

Hârloábă (pl. *hârloábe*) poate fi o variantă a lui *hârloágă*, cum indică MDA, sau, admitând existența sufixului -ob, -oabă, un derivat cu acest sufix de la *hârlă*.

După cum bine dă DA, tot de la *hârlă* e derivat și *hârlog* „mascul bătrân”, pe care MDA îl dă cu etimologia necunoscută.

De la *hârlă* s-a format verbul *a hârlui* „a scurma”, necunoscut de dicționare, dat, din Moisei MM, de Tomoiagă ARM 34 cu completarea „Dă hârla (scroafa) de-acolo”.

A hurlui (idem) (Sângeorz-Băi BN: ALRR–Trans. III h. 398/246) este o variantă a lui *a hârlui*, rezultată prin asimilarea *î-u* > *u-u*.

Unii informatori din Runcu Salvei BN, Telciu BN și Săliștea de Sus MM ne-au precizat că *hârlă* se întrebuințează atât cu referire la animalele bătrâne și slabe, cât și la oamenii bătrâni și slabi („o hârlă bătrână”, „o hârlă de babă”, „o hârlă de vacă”, „[*hârlă* i se spune și] la o vulpe slabă, năpârlită” etc.).

HÂRȘCĂ, HÂRȘTĂ, HÂRȘTE, HÂRȘTIOĂGĂ. *Hârștioágă* „oaie bătrână, care n-are dinți și nu mai fată, îngrășându-se numai pentru tăiat; p. ext. om, vită de nimic, îmbătrânit(ă)”, este lăsat în DA și MDA cu etimologia necunoscută.

După ce menționează că această formă apare și cu semnificația de „piele slabă, de calitate inferioară” ori „piele neargăsită” și de multe ori în legătură cu *hârșie*, atestat cu înțelesul acesta, Densusianu ALP II 13–14 afirmă că „se pare că între *hârșie* și *hârștioágă* trebuie să fie o legătură, adică sensul trebuie să fie la bază „o piele care se poate arunca” și, atunci și despre o oaie bătrână s-a putut zice că e o hârștioagă. Iarăși nu am găsit posibilitatea de a explica această formă”.

Hârștioágă este un derivat, cu suf. *-oagă*, de la *hârște* „turma de oi bătrâne” (Săliștea de Sus MM, Vișeu de Jos MM: CHEST. V 20/70, 99), „oi bătrâne” (*ibid.* 72/70, 99).

Hârște figurează în MDA ca atestat mai întâi în Vișeu de Jos MM (*ibid.* 20/99). Interpretând greșit forma ca una de singular, redactorii îi fabrică pl. *hârști* și compară cuvântul cu *hârșcăli*. Din acest derivat rezultă că singularul este *hârșcă*, pe care dicționarele nu-l cunosc.

Acesta a putut rezulta din *hâșcă*, formă dată în MDA ca variantă a lui *hașcă*³ 1. „piele de vită bolnavă”; 2. „animal bolnav și extrem de slab; (fig.) femeie deprimată”, prin contaminare cu *hârcă* cu sensurile „epitet dat unei femei bătrâne, urâte și rele”, „femeie bătrână, urâtă și rea”.

Precizăm că *hâșcă* „om exagerat de slab” (ex. „O rămas numai hâșca de el!”) a fost semnalat și din Moisei MM (Tomoiaș ARM 33).

Dacă așa s-au petrecut lucrurile, forma *hârștă* „persoană bătrână, slabă și răutăcioasă” (Moisei MM: *ibid.* 34), necunoscută de dicționare, este refăcută din pl. *hârște*.

HÂRȘCĂLI, HÂRȘCĂLI. *Hârșcăli* (pl.) „oi bătrâne” se găsește în MDA cu indicația bibliografică incompletă: (CHEST. V 20), lipsind numărul care indică localitatea.

Este explicat din forma verbală *a hârșcăi*, dată ca variantă a lui *a hârșăi*, verb care are, printre altele, și sensurile „a se istovi”, „a se stâlci”.

Cuvântul a fost comunicat din Corbu HR (*turmă de hârșcăli*: CHEST. V 20/19 [fost 63], *hârșcăli*: *ibid.* 72/19 [fost 63]).

Accentul, inexistent în sursă, este opera greșită a redactorilor.

Hârșcăli este pl. lui *hârșcálă*, care poate fi a) un derivat, cu suf. *-ală*, de la *hârșcă* sau b) o variantă, rezultată prin contaminarea cu *hârcă*, a lui *hâșcálă* 1. „piele de proastă calitate, subțire”; 2. „vită slabă”; 3. „om jegărit” (< *hașcă* [= *hâșcă*] + suf. *-ală*: MDA).

HÓDIȘĂ, HODÓS. *Hódișă* „cu coarnele mari și date pe spate” este menționat de Precup P 24 între numele de oi date „după semne externe” (pentru accent, cf., tot aici, *báloșă, vároșă*). Așa este accentuat cuvântul și la p. 55, în indice.

Luând în considerare explicația autorului, Densusianu ALP II 65–66 afirmă: „După aparență s-ar părea că avem de a face cu un cuvânt unguresc, însă nu găsim nicio formă care să-l explice și atunci cred că e o redare greșită, în loc de *hegheșă* sau *hedeșă*, cum se pronunță în unele părți. În Ardeal, vorbindu-se despre boi, vaci, se zice că sunt «cu coarne hegheșe». *Hegheș* e de origine ungurească, *hegyes*”.

Sensul dat de autor este greșit, el fiind descrierea unei oi numite așa după alt criteriu (ca și în alte cazuri: *victorie* [= *Victorie*] „jumătate roșie, jumătate neagră”:

Precup P 24), *brașoveancă* „vânăta, încinsă peste pânțele cu o vârstă albă”, *Ciridoană* „neagră și pe obraz roșie” etc.: *ibid.* 25).

În Pașca GI se găsește adj. *hodâș* „cu cearcăne la ochi”, urmat de citatul ilustrativ *Capră cu hodășe la ochi*, din Sângeorz-Băi BN. Ștefan Pașca se întreabă dacă e vorba de un împrumut din magh. *hodos*, fără a preciza sensul cuvântului maghiar.

Fără îndoială, prepoziția *cu* din citat a fost reluată, din greșeală, din definiție, fie de Iustin Sohorca, cel care a comunicat cuvântul, fie de Ștefan Pașca, la redactarea glosarului.

Până acum nu am reușit să găsim manuscrisul lui Iustin Sohorca, cu cele peste 500 de cuvinte comunicate Muzeului Limbii Române, să vedem unde s-a strecurat greșeala.

Din citat rezultă că este vorba de un substantiv la plural (fără să i se poată ști genul, feminin sau neutru, precum și accentul), în timp ce categoria gramaticală indicată este adjectiv (notată *idem*).

Pe baza acestei atestări, în MDA găsim substantivul feminin *hodășă* (pl. *hodășe*) „cearcăn la ochi”, explicat din adjectivul *hodós*, fem. *hodoásă* „care are o pată în frunte”, existent în LB (unde este definit „brez, brează, tărcat la frunte sau la cap”, cu precizarea că „se zice mai cu seamă de animale”).

Hodós, lăsat în DA fără etimologie, iar în MDA explicat din *hodăș* [sic!], este un derivat românesc, cu suf. *-os*, de la **hod* „stea, pată albă în fruntea animalelor”, împrumutat din magh. *hód* ‘idem’ (vezi infra).

În împrumuturile românești din maghiară, elementul sufixal maghiar *-os* are reflexele *-oș*, *-ăș*, *-eș*, *-iș* și *-uș*.

Hódășă, *Hódișă* este un adjectiv împrumutat din magh. *hodos*, forma învechită a lui *holdas* 1. „cu lună”; 2. „(pop.) cu o pată albă în frunte, brez” (*hodos kecske: A magyar nyelv szótára*. A magyar Tudományos Akadémia megbízásából készítette Czuczor Gergely és Fogarasi János, M. Tudom. Akad. rendes tagok, első kötet, Pest, Emich Gusztav Magyar Akadémiai Nyomdásznál, 1862, coloana 1637; *hódas*, *hodos*, *hódikos* mn. ‘fehér foltos homloku <ló>’: *Régi magyar szavak magyarázó adatláza. Kihalt, elfeledett és kiveszőben lévő szavak, szóalakok és szójelentések magyarázata*. Főszerkesztő Kiss Gábor. Szerkesztő Kohári Anna – Mandl Orsolya, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012, p. 190), derivat cu suf. *-os* de la *hód* = *hold* 1. „lună”, 6. „(pop.) pată albă în frunte, stea în fruntea animalelor” (vezi DMR).

JINTĂRIȚĂ „unealtă cu care se mestecă în zerul pus la fier” a fost comunicat, alături de *jintelniță*, din Mintiu BN (vezi CHEST. V 140/47 [fost 87]).

Lipsește din dicționare.

E un derivat, cu suf. *-ăriță*, de la *a jintui*.

MOROIAN. Recenzând lucrarea lui Andrei Veress, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească* (publicată în „Analele Academiei Române”, Secția

istorică, seria III, tom. VII, mem. 6, București, Cultura Națională, 1927), Șt. Pașca (în „Dacoromania” VI, 1929–1930) se referă și la „numele păstorilor”. Aceștia „erau numiți în genere m o c a n i, iar cei din Țara Bârsei, b â r s a n i, cei din regiunea Sibiu-Făgăraș, ț u ț u i e n i, cei din Bran, m o r o i e n i” (p. 266). În nota 2 derivă numirea *moroian* din *moroî* ‘divinitate populară care aduce sau ia laptele vitelor’.

De acest cuvânt s-a ocupat și Densusianu ALP I 267–269. După afirmația că „prin *moroieni* se înțeleg ciobanii din părțile Brașovului, Săcelelor”, autorul recunoaște că avem de-a face cu un cuvânt „greu de explicat” (p. 268). Respinge explicația lui Șt. Pașca crezând că „o apropiere de forma *moroî* [...] e datorită unei simple impresii” (*ibid.*).

Găsind în limba turcă forma *moralı* „locuitor din Moreea” și în general „grec”, care a fost împrumutată în bulgară sub formele *moralij*, *moralja*, se întreabă dacă „un derivat *moralian* din forma bulgară nu ar putea să explice pe *moroian*” (*ibid.*).

Ținând seama că ciobanii săceleni „veneau de la sud” și că „au continuat multă vreme să aibă legături cu sudul, cu Constantinopolul”, apreciază că „am putea admite că singuri și-au zis sau li s-a zis de bulgari „greci” cu termenul împrumutat de la bulgari *moraljan*. Astfel *moraljan* a putut să devină *moraian*, cu reducerea lui *l* în hiat la *i*; apoi, printr-o apropiere de *moroî* sau de alt cuvânt, a putut să rezulte *moroian*” (*ibid.* 269).

Nu știm în ce surse a putut găsi Ovid. Densusianu informația că li se zice *moroieni* și ciobanilor din „părțile [...] Săcelelor”. Aceasta este amendată chiar de către un săcelean, G. Giuglea. În studiul *Branul în lumina toponimiei* (în „Cercetări de lingvistică” IV, 1959), G. Giuglea și N. Orghidan afirmă că „locuitorii Branului se numesc îndeobște *brănean*, *brăneni*”, dar „sunt cunoscuți și sub numele de *moroieni*. Cu deosebire m o c a n i i [spațiarea noastră D. L.] din Săcele îi numesc astfel” (p. 141).

Autorii sunt de părere că acest calificativ „dat brănenilor însemnează urmași ai unui strămoș numit *Moroî* sau locuitori veniți dintr-o localitate *Moroî*” (p. 142).

DLR se limitează să compare cuvântul cu *moroî* „(în superstiții) stafie, strigoi”.

După părerea noastră, calificativul *moroieni* provine de la n. pers. *Móroie*, existent (acum o jumătate de veac, poate și azi) în Moeciu de Jos, localitate vecină cu Branul, și în Predeluț (sat în com. Bran). Din Muscel figurează în DOR 327.

Mai adăugăm că „pentru oficialitățile din Țara Românească brănenii erau considerați moeceni” (Pavel Binder, *Toponimia istorică de pe hotarul cetății Bran*, în „Limba română”, XXV, 1976, nr. 6, p. 557, s. v. *Moeciu*).

OÁCĂȘ, -Ă „(despre oi) oacheș” întâlnit în sud-vestul Transilvaniei (Dăbâca HD, Ștei HD, Crivadia HD: ALRR–Trans. 2384/431, 447, 456) a rezultat din contaminarea sinonimelor *oacheș* și *oacăr*.

OCHELÁT „(regional, despre oi) oacheș”, comunicat din Berzovia CS, e raportat în DLR la *ochenat*, *oacheș*, *ocheluș*.

Este o variantă a lui *ochenat*, apărută prin contaminare cu *bucălat* (sau *ochelari* ?).

OCHÉLĂ, OCHELÚȘĂ, OCHÍLĂ, OCHILÚȘĂ. Printre numele de oi culese din ținutul muntenilor și pădurenilor (HD) de Popovici RD I 57, figurează (din Poiana Răchițelii, Cernișoara, azi Cernișoara Florese, și Goleș) *Ochela* (scris *Oćela*) și (din Delari, oficial Ghelari) *Ochelușa* (scris *Ouelușa*).

Fără a indica localitatea (localitățile), și Densusianu ȚH 82 înregistrează numele *Ochela* (scris *Otsela*), cu varianta *Ochila* (scris *Otsila*), cu precizarea informatorului „oacășă, otselușă pingă otsi”.

Cunoscându-l din această (ultimă) sursă, DLR nu-l poate explica pe *ocheluș(ă)*, limitându-se să-l compare cu *ocheșel* și *oacheș*.

Numele de oi *Ochelă* provine din adj. *ochélă* [Ěoćélă] (pl. *ochéle*) „oacheș(ă)” (Bătrâna HD: ALRR–Trans. 2384/404), care poate fi un derivat regresiv de la *ochelat*.

Ochelúș(ă), cu varianta *ochilúș(ă)* (cf. *Ochilúșa*, nume dat, în Pârvova CS, unei oi „albe cu negru lângă ochi”: ALRR–Banat 2302/22) e un derivat, cu suf. *-uș(ă)* de la *ochélă, ochilă*.

OCHENÁT, -Ă. Adjectivul *ochenát* „regional; despre oi) oacheș” a fost derivat de Pascu Suf. 97 din tema „oc-, cf. *oacheș*”, cu suf. *-enat*, care „s-a extras” din *sprâncenat*: CADE, care-l cunoaște cu referire la oameni, și DM îl explică din contaminarea lui „*ochi* + (sprânc)enat”. Și pentru SDLR s-a format „din *ochi*, după *sprâncenat*”.

În DLR sunt lucrate articolele *ochenát*¹ „(regional; despre oi) oacheș”, cuvânt comparat cu *oacheș*, și *ochenát*² „(regional; despre persoane) cu ochii mari”, care s-ar fi format „de la *ochi*, după modelul lui *sprâncenat*”.

MDA consideră, pe bună dreptate, că e vorba de un singur cuvânt, pe care, după mențiunea că etimologia este nesigură, îl compară cu *oacheș*.

TDRG^{1,3}, CDER, DEX^{1,2} și BDG nu-l înregistrează.

După părerea noastră avem de-a face cu un derivat, cu suf. *-at*, de la *ocheán*, cu sensul neatestat de „cerc negru în jurul ochilor”. Precizăm că *ocheán*³ figurează în DLR cu sensurile 1. „vârtej de apă” (Vețel HD) și 2. „poiană” (Balș OT).

OCHÉNĂ, OCHEȘÁTĂ, ÓCHINĂ. *Ochénă* [Äoh'nenă] (pl. *ochéne*) „(despre oi) care are un cerc negru în jurul ochilor, oacheșă” (Jiana MH: NALR–Olt. IV h. 805/963) și *óchină* [Ää'pină] (pl. *óchini*) (idem) (Bulz BH: NALR–Criș. 2384/159) sunt derivate regresive din *ochenátă* (*ochinátă*).

Informatorul din Jiana a dat și sinonimul *ocheșátă* (pl. *ocheșáte*), care este un derivat, cu suf. *-at*, de la *oacheș*.

Niciunul dintre aceste cuvinte nu este cunoscut de DLR.

OCHEȘÉALĂ „negreală” a fost înregistrat în Rătești AG. După răspunsul *muscură* [oacheșă], informatorul a completat: „are o leacă de ocheșeală” (ALRR–Munt. Dobr. V pș 154/2384/787).

Nu figurează în DLR.

Este un derivat, cu suf. *-eală*, de la *oacheș(ă)*.

PÎCURA, nume de oi în Cerna, sat desființat (20 apr. 1964), unificat cu satul Cinciș-Cerna HD, și Cinciș HD (Popovici RD I 57) provine din adj. *pîcur*, *-ă* „(despre oi, miei) care are pete mici, ca niște stropi negri, pe la bot; picuriu”. *Oaie picură. Mieluț picur* (Udrescu Gl).

SPERCI a fost comunicat din Șieu MM: „[...] sperciul, cu care se amestecă zerul când se face urda” (CHEST. V 61/80 [fost 88]). „Se pune acesta [= zerul ce-a rămas după strângerea cașului] în căldarea de urdit... mestecăm cu sperciul, un obiect anume, ce are la capătul cu care mestecăm un mănunchi mic de firicele de lemn” (*ibid.* 84/80).

Nu figurează în DLR.

Poate fi vorba de o formă greșită în loc de (sau o variantă a lui) *șterț* (idem), cuvânt notat în 17 din cele 20 de localități anchetate în Maramureșul istoric (vezi ALRR–Mar. IV, pș. LXXX/2360/221–224, 226–235, 238–240).

STRUȚOLEA. Printre numele de oi comunicate de învățătorul Tiberiu Utan din Vadu Izei MM se găsește și *Struțolea* (CHEST. V 76/92 [fost 109]).

Avem de-a face cu un derivat, cu suf. *-ole(a)*, de la *struț*, aici cu sensul de „moț de lână în frunte”, sens dezvoltat de la cel de „(mai ales în Mar., în nordul Trans. și Bucov.) buchet de flori sau, p. e x t., mănunchi de plante, de pene etc.; p. e x t. podoabă pentru pălărie (purtată mai ales de flăcăi), confecționată din flori naturale sau artificiale” (DLR).

Struțolea e sinonim cu *Buhătă*, comunicat de același corespondent, cu precizarea că „are o comiță în frunte” (vezi Loșonți CPE 75).

ȘCHIENEĂSCĂ „(despre o oaie) cu lâna lungă, care-i atârnă aproape până jos; vițoasă” (Râciu MȘ: ALRR–Trans. 2379/311) este o variantă, rezultată prin închiderea lui *e* la *i*, a adjectivului *șcheienesc*, *șcheienească* „care aparține șcheienilor”.

Cuvântul este derivat, cu suf. *-esc*, *-ească*, de la *șcheieni* (sg. *șcheián*) „locuitori ai Șcheilor Brașovului BV (azi cartier al Brașovului)”.

Șcheienii au fost mari crescători de oi, păstoritul lor fiind atestat documentar din secolul al XV-lea. A avut perioada cea mai înfloritoare în secolul al XVIII-lea (într-un document din 1732 se menționează că ei aveau în Țara Românească peste 120.000 de oi) și a încetat în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea. Vezi, pe larg, cu bibliografie, Alexandru Surdu, *Șcheii Brașovului*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Brașov, Editura Kron-Art, 2010, p. 75–81.

TROCĂU (pl. *trocoáie* [sic!]) „vasul lunguiet, de lemn, în care se bate smântâna (laptele) ca să se aleagă untul; putinei” (Hoteni MM: ALRR–Mar. II h. 356/228) nu e cunoscut de DLR.

Pare un derivat de la *troc* (sau *troacă*), cu suf. -ău.

Cum în punctele vecine 221 (Mara MM) și 222 (Budești MM) s-a răspuns *toc* (pl. *tocuri*), ne-am putea gândi și la un derivat, cu suf. -ău, de la *toc*, prin despicarea lui *t* în *tr*, ca *agestru* < *agest* < lat. *aggestun*, lat. *ante* (păstrat în *înainte*) care a dat (în limba veche și dialectal, cf. DA) *între*, *hăstra* < *hăsta*, *mistreț* < lat. **mixticius* (vezi Pușcariu LR II 146, unde citează și cazuri de despicare a lui *t* în *tr* în limbile romanice), *batroză* < *batoză*, *trifus* < *tifus* (= *tifos*), *salatră* < *salată* (vezi Dumistrăcel *Infl.* 267), *hatru* < *hat* (Loșonți CIE 103) etc

BIBLIOGRAFIE

1. ALR II = *Material inedit adunat de Emil Petrovici pentru Atlasul lingvistic român*, partea a II a.
2. ALR II SN III = *Atlasul lingvistic român [II]*, serie nouă, III, [București], Editura Academiei Române, 1961.
3. ALRR–Banat = *Material adunat pentru Atlasul lingvistic român pe regiuni. Banat*.
4. ALRR–Banat V = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Banat*, V, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, Editura Academiei Române, 2011.
5. ALRR–Mar. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, II, IV, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, [București], Editura Academiei Române, 1971, 1997.
6. ALRR–Trans. = *Material inedit adunat pentru Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*.
7. ALRR–Trans. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, III, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți. Colaborator: Rozalia Groza, București, Editura Academiei Române, 2002.
8. BDG = Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române. Ediție revăzută și adăugită*, I, II, București, Editura Enciclopedică, 1992.
9. CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, ... București, Editura Cartea Românească, [1931].
10. CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O., 2001.
11. CHEST. V = *Răspunsuri la Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, Cluj, 1931 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității. În unele localități, pe lângă răspunsurile la întrebările chestionarului, s-au comunicat, de obicei la sfârșit, ca

- adaos, și alte cuvinte. În cazul unui asemenea cuvânt, în locul numărului întrebării se dă abrevierea Ad. [= Adaos]).
- 12.DA = *Dicționarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacția lui Sextil Pușcariu], București, 1913–1949.
 - 13.DELR = *Dicționarul etimologic al limbii române (DELR)*. Volumul I, A–B. Tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române, 2012; Volumul II. Litera C. Partea 1, Ca–Cizmă, București, Editura Academiei Române, 2015.
 - 14.Densusianu ALP I, II = Ovid Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, Curs universitar, [I], 1933–1934; [II], 1934–1935.
 - 15.Densusianu ȚH = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, 1915.
 - 16.DEX1,2 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, [București], Editura Academiei, 1975; ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
 - 17.DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă [publicat de Academia Română], tomul VI [M], București, 1965 ș. u.
 - 18.DM = *Dicționarul limbii române moderne*, [București], Editura Academiei, 1958.
 - 19.DMR = *Dicționar maghiar-român*, volumul I, A–J, București, Editura Academiei Române, 2010; volumul II, K–ZS, București, Editura Academiei Române, 2011.
 - 20.DOR = N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963.
 - 21.Dumistrăcel Influența = Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
 - 22.FCLR IV/1 = *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul al IV-lea. Derivarea nominală și adverbială. Partea 1. Coordonator: Marina Rădulescu Sala, București, Editura Academiei Române, 2015.
 - 23.LB = *Lesicon românesc-lătesc-unguresc-nemțesc, care de mai mulți autori, în cursul a trideci și mai multor ani s-au lucrat, seu: Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est*, Budae, 1825.
 - 24.Loșonți CIE = Dumitru Loșonți, *Certitudini și ipoteze etimologice*, București, Editura Academiei Române, 2007.
 - 25.Loșonți CPE = Dumitru Loșonți, *Convingeri și propuneri etimologice*, București, Editura Academiei Române, 2021.
 - 26.Loșonți TRFR = Dumitru Loșonți, *Toponime românești care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2000.
 - 27.MDA = *Micul dicționar academic*, I–IV, București, Editura Univers

- Enciclopedic, 2001–2003.
- 28.NALR–Banat = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, II, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, Editura Academiei Române, 1997.
- 29.NALR–Criș. = *Material inedit adunat pentru Noul Atlas lingvistic român. Crișana*.
- 30.NALR–Olt. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, [vol. III] sub conducerea lui B. Cazacu; IV, de Teofil Teaha, Ion Ionică și Valeriu Rusu, București, Editura Academiei, 1974, 1980.
- 31.Pascu Suf. = Dr. G. Pascu, *Sufixe românești*, București, Edițiunea Academiei Române, 1916.
- 32.Pășca GI = Ștefan Pașca, *Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni*, București, Cultura Națională, 1928 (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).
- 33.Popovici RD = Josef Popovici, *Rumänische Dialekte I. Die Dialekte der Munteni und Pădureni im Hunyader Komitat*, Halle, A.D.S. Verlag von Max Niemeyer, 1905.
- 34.Precup P = Emil Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926.
- 35.Pușcariu LR II = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II. Rostirea, București, Editura Academiei Române, 1994.
- 36.SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- 37.TDRG1,3 = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, [Band I–III], Bukarest, Staatsdruckerei, 1903–1924; 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, Bukarest, Band I: A–C, Band II: D–O, Band III: P–Z, Cluj-Napoca, Clusium, 2000–2005.
- 38.Teaha CN = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crișului Negru*, [București], Editura Academiei, [1961].
- 39.Tomoiață ARM = Tomoiață Gheorghe Hovrea, *Arhaisme și regionalisme din Moisei, Petrova*, Editura Țara Maramureșului, 2016.

ALTE ABREVIERI

adj. = adjectiv

Ban. = Banat

Bucov. = Bucovina

cf. = (lat.) confer ‘compară’

h. = hartă, hărți

ibid. = ibidem

lat.	= latin(ă)	pl.	= plural
leg.	= legendă	pș.	= planșă, planșe
magh.	= maghiar(ă)	rus.	= rusesc, rusă
Mar.	= Maramureș	rut.	= rutean(ă)
MN	= material necartografiat	suf.	= sufix
Mold.	= Moldova	tc.	= turc
Munt.	= Muntenia	Trans.	= Transilvania
Olt.	= Oltenia	vol.	= volum
p. ext.	= prin extensiune		

Simbolurile pentru județe

AB	= Alba	HR	= Harghita
AG	= Argeș	IȘ	= Iași
BC	= Bacău	MH	= Mehedinți
BH	= Bihor	MM	= Maramureș
BN	= Bistrița-Năsăud	MȘ	= Mureș
BV	= Brașov	OT	= Olt
CJ	= Cluj	SB	= Sibiu
CS	= Caraș-Severin	SJ	= Sălaj
GJ	= Gorj	SM	= Satu Mare
HD	= Hunedoara	VL	= Vâlcea